

სექცია 3. პროგრესული ეკონომიკის განვითარების სამართლებრივი, პოლიტიკური და ფილოსოფიური ასპექტები

გახდა თუ არა ტექნიკა ზედმეტად პროგრესირებადი და ნაკლებად პროგნოზირებადი?

კოკა კუტუბიძე
სტუ-ს პროფესორი

HAS TECHNOLOGY BECOME OVERLY PROGRESSIVE AND LESS PREDICTABLE?

Koka Kutubidze
Professor of GTU

RESUME

In the article are analyzed scientific-technical progress were revealed, process of civilization and globalization positive and negative tendencies according to sociology. In our epoch there has been so evidently revealed the conflict between a human being and technical environment as nowadays. A human being wasn't vulnerable to unpredictable processes in the field of technics. In the condition of technical progress, the special relationship features of a human being and technics and their possibilities weren't always taken into consideration. The nature and features of technical processes should always reveal and mean the demands, goals and objects of society. It technics controls a person and not Vice versa - a person controls technics, in such case, the fact becomes dangerous for a person, for his personal existence.

Keywords: Technical Progress, Civilization, Culture, Innovation, Latest Technologies, Creative People, Artificial Intelligence.

* * * *

XXI საუკუნის დასაწყისში – გრანდიოზული მეცნიერული აღმოჩენები, მისგან გამომდინარე შედეგები ცხადზე უცხადესია, თუმცა მიღწევების უშუალო შედეგებმა ადამიანზე პირდაპირ ან ირიბად მოახდინეს არასასურველი გავლენა, მიუხედავად ამისა, მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების არცერთ ეტაპზე თავად ცოდნა არ შეიცავს არავითარ საფრთხეს; საფრთხე ყოველთვის ტექნიკური და ტექნოლოგიური სიახლეებით განპირობებული ცოდნისა და შესაძლებლობების არაგონივრულ და არაკეთილსინდისიერად გამოყენებაშია.

წარმოუდგენელია მეცნიერების ნებისმიერი დარგის წარმომადგენელს 1940 წელს გაეთვალა, რომ რამდენიმე წლის შემდეგ დედამიწაზე აფეთქდებოდა პირველი ატომური ბომბი და რამდენ უბედურე-

ბას მოუტანდა იგი ადამიანებს. ეს შემთხვევა ნათელი მაგალითია იმისა, თუ როგორ შეიძლება ამა თუ იმ დარგის მეცნიერთა აღმოჩენებმა ხელი შეუწყოს მეტად რთული სოციალურ-ეთიკური პრობლემების წარმოქმნას.

ცნობილია, რომ არა ერთი შესაბამისი საერთაშორისო შეთანხმებების არსებობას ხელი არ შეუშლია ამერიკელებისათვის გამოეყენებინათ მომნამდგელი ნივთიერებები ვიეტნამში, მაშინ როცა ყველა ნორმალურად მოაზროვნე ადამიანს ეს დანაშაულად მიაჩნდა. ხშირია შემთხვევები, როდესაც არასამშვიდობო მიზნებისთვის გამოიყენება მშვიდობიანი კვლევები და ძალიან ბევრი აღმოჩენა.

ეს საუკუნე – მზარდი ტექნოლოგიების და ახალი აღმოჩენების საუკუნეა რაც რამდენიმე წლის წინ სამეცნიერო ფანტაზიის სფეროს მიეკუთვნებოდა დღეს რეალობაა და მოძველებულ ტექნოლოგიებს განეკუთვნება.

ტექნიკური ცივილიზაციის პირობებში, განსაკუთრებით ყურადღების ცენტრში მოექცა ხელოვნური ინტელექტის პრობლემა, მისი შექმნის შესაძლებლობებისა და აუცილებლობის პერსპექტივა. დღის წესრიგში მწვავედ დადგა კითხვები: საით მივყავართ ზოგადად მეცნიერულ-ტექნიკურ პროგრესს? ხელს უწყობს იგი ჩვენი საზოგადოების ცხოვრების ყველა სფეროს, მათ შორის ზნეობის, კულტურის განვითარებას, თუ პირიქით, გამოიწვევს ამ უკანასკნელთა დეგრადაციას? სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მეცნიერებისა და ტექნიკის პროგრესი იძლევა ხელშესახებ წარმატებებს, ეკონომიკის წარმოების სფეროში, მაგრამ ადგილი აქვს თუ არა ამავე დროს ადამიანთა ურთიერთობების ჰუმანიზაციას? ხომ არ იწვევს მანქანა, ტექნიკური პროგრესი ადამიანური ცხოვრების დეჰუმანიზაციას? ჰუმანიზმის დასასრული კი ბუნებრივი ყოველგვარი ადამიანურობის დასასრულადაც ითვლება – ეს კი, საბოლოო ჯამში, ზნეობრივი კატასტროფის ტოლფასია. ადამიანი, რომელმაც არ ისურვა ღვთის ხატად და მსგავსად ყოფნა, მანქანის ხატად და მსგავსებად იქცევა.¹

როგორი იქნება, როგორ სახეს მიიღებს მომავალში ადამიანსა და მანქანას შორის დამოკიდებულებ-

1 ნ. ნ. ბერდიაევი, ადამიანის ბედი თანამედროვე საზოგადოებაში, თბილისი, 2007, გვ. 141.

ბა, მათი ურთიერთობის ხარისხი, ხასიათი (რომელი რომელს უბრძანებს, წარმართავს, დაუნებს დღის ნესრიგს) ხომ არ ემუქრება ადამიანს არსებითი საფრთხე, ხომ არაა იგი გაძევებული თავისი თავიდან? ხომა რ დაკარგა მან თავისი მთლიანობა, ხომ არ დანაწევრდა და დაქუცმაცდა იგი? ეს და სხვა მსგავსი კითხვები დროულად მოითხოვს სათანადო პასუხს და, რაც მთავარია, შესაბამისი პრაქტიკული ღონისძიებების გატარებას.

ერთი რამ ცხადია – ტექნიკური პროგრესი, ცივილიზაცია არ უნდა დაემსგავსოს უმიზნოდ, უშედეგოდ აგებულ ხომალდს, რომელსაც არ ჰყავს მესაჭე. თავისთავად ცივილიზაციას არ „ჰყოფნის ჭკუა“, იმისათვის, რომ თვითონ აირჩიოს კონკრეტული კურსი მრავალი შესაძლებლობებიდან.

მართალია, ახალი ტექნოლოგიების შექმნით გამოწვეული დროებითი ალფრთოვანება ბუნებრივია, მაგრამ ადამიანებს, ჯერ კიდევ ბოლომდე არ აქვთ გაცნობიერებული თუ მომავალში რა საფრთხე შეიძლება დაემუქროთ და არსებითად როგორ შეიძლება შეიცვალოს სამყარო. და ეს ცვლილებები და საფრთხეები გამომჟღავნდება არა საუკუნეების არამედ უახლოესი წლების განმავლობაში, როგორც კი ძლიერი ხელოვნური ინტელექტის მქონე სისტემები ადამიანის განწყობებს და აზროვნებას დაჯახნის. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ თითქოსდა მეცნიერება ჩართულია ბუნებასთან მუდმივ ქიშპობასა და ბრძოლის პროცესში. პარადოქსი კი მდგომარეობს იმაში, რომ მომავალში დიდი აღმოჩენებისა და წარმატებების პირობებში სულ უფრო რთული და არაპროგნოზირებადი ხდება მდგომარეობა.

XXI საუკუნისათვის დამახასიათებელი ერთ-ერთი ნიშანდობლივი თვისება სწრაფად განვითარებადი თვისობრივად ახალი ტექნოლოგიებია. რაც რამდენიმე წლის წინ სამეცნიერო სტატისტიკის სფეროს მიეკუთვნებოდა დღეს რეალობაა და მოძველებულ ტექნოლოგიებს მიეკუთვნება.

ტექნიკური პროგრესის კვალდაკვალ, კომპიუტერული ტექნიკის განვითარების გარკვეულ ეტაპზე გაჩნდა ახალი ტერმინი, „ხელოვნური ინტელექტი“ ე. წ. კომპიუტერული ტვინი, რომელიც უშეცდომოდ მუშაობს და რომელსაც სავარაუდოდ შეეძლება მიაღწიოს და ხშირ შემთხვევაში „გადაუსწროს“ კიდევ ადამიანის გონებრივ შესაძლებლობებს, მის ინტელექტუალურ დონეს. ამიტომ ბუნებრივია, რომ განსაკუთრებული ყურადღების ცენტრში მოექცა ხელოვნური ინტელექტის პრობლემა, მისი შექმნის მიზანშეწონილობის საკითხი. ხელოვნური ინტელექტი-კომპიუტერული მეცნიერების განსაკუთრებული დარგია, რომელიც მიზნად ისახავს, მოაზროვნე ინტელექტუალური მანქანის შექმნას, რომელსაც შესაძლებლობა ექნება გაუთანაბრდეს და გაუსწროს კიდევ ადამიანის აზროვნების შესაძლებლობებს, მის ინტელექტუალურ მონაცემებს. როგორც ცნობილია ხელოვნური ინტელექტისათვის აუცილებელი და საკმარისი პირობაა – კომპი-

უტერი, ალგორითმი და მონაცემები, რომელთა საშუალებით მას შეუძლია მიიღოს „დამოუკიდებელი“ გადაწყვეტილებები – ისწავლოს, იფიქროს და შესაბამისად იმოქმედოს მხოლოდ ადამიანის მიერ წინასწარ გააზრებული და გაცნობიერებული ნესებით, რასაც უზრუნველყოფს ალგორითმი.

ამიტომ, სრულიად ბუნებრივია, რომ ხელოვნური ინტელექტთან დაკავშირებით მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში მიმდინარეობს და გრძელდება დისკუსიები, სადაც ძალიან ხშირად გაისმის ურთიერთგამომრიცხავი დებულებები.

პეკინში გამართული ერთ-ერთი სამეცნიერო კონფერენციაზე ბრიტანელმა მეცნიერმა სტივენ ჰოკინგმა განაცხადა, რომ შესაძლებელია ხელოვნური ინტელექტი ცივილიზაციის დაღუპვის მთავარი მიზეზი გახდეს, მისი აზრით, **ტექნოლოგიური სიახლეები არსებითად იწვევენ ადამიანის სასიცოცხლო ფუნქციების შეზღუდვას, დეგრადაციას და, შესაბამისად, დროთა განმავლობაში ადამიანი ბუნებასთან მიმართებაში უსუსური და უსახო არსებად გადაიქცევა.** ჰოკინგი კიდევ უფრო შორს წავიდა და ხელოვნური ინტელექტის შექმნა კაცობრიობის შესაძლო დასასრულად წარმოიდგინა. მას მიაჩნდა, რომ კაცობრიობის მომავალი მყარადაა დამოკიდებული მზარდ ტექნოლოგიურ განვითარებასა და განსაკუთრებით მათ მიზნობრივ, ჭკვიანურ გამოყენებაზე.

ტექნიკური ცივილიზაციის მომავალი ძნელად პროგნოზირებადი ფენომენია, მას ყოველთვის სპეციალური დონითა და განსაკუთრებული უნარით აღჭურვილი ადამიანთა ჯგუფები ქმნიან და ახორციელებენ. ზოგადად კი, ადამიანური ცნობიერება და აზროვნება, როგორც წესი, მას ჩამორჩება ხოლმე, შესაბამისად, ბუნებრივია, რომ სამართლებრივი, იურიდიული, სოციალურ-ეკონომიკური და ზნეობრივი გარემოც შედარებით ნელა იცვლება ხოლმე.

მართალია, ჯერ კიდევ შორსაა პერსპექტივა, რომ ხელოვნურმა ინტელექტმა ადამიანის გონების ჩარევის გარეშე იმუშაოს, თუმცა მოსალოდნელი, შესაძლებელი ხიფათის დროული გაცნობიერება და ანალიზი თავიდანვეა საჭირო, რათა კაცობრიობამ ეს რთული, მაგრამ უდავოდ საინტერესო, მაღალორგანიზებული ტექნოლოგია მიზანშეწონილად გამოიყენოს. მითუმეტეს, როცა ამ ტიპის ტექნოლოგიებს წარმატებით იყენებენ ადამიანური მოღვაწეობის მრავალ სფეროში – სპორტის (ამერიკული კომპანიის მიერ შექმნილ ანალიტიკურ ხელსაწყო, რომელიც 20 წელის არჩევს საფეხბურთო მატჩების ვიდეო-ჩანაწერებს, ამუშავებს სტატისტიკურ მონაცემებს და აკეთებს შესაბამის ლოგიკურ დასკვნებს, ანალიზს უკეთებს მონინალმდგეის თამაშს, არჩევს მის ძლიერ და სუსტ მხარეებს – წარმატებით იყენებენ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის მაღალი დონის საკლუბო გუნდები. თუ საფეხბურთო ანალიტიკური ცენტრები ერთი თამაშის გარჩევას 5-6 საათს ანდომებენ, ამ პროგრამას აღნიშნულის გასაკეთებ-

ლად ნამები სჭირდება), წარმოების, სოფლის მეურნეობის, ენერგეტიკის, მრეწველობის, ჯანდაცვის, ჟურნალისტიკის, ფინანსური ოპერაციების, კომუნიკაციების, უსაფრთხოებისა და სხვა სფეროებში.

ვარაუდობენ იმასაც, რომ ხელოვნური ინტელექტი არა მარტო ჩაანაცვლებს ადამიანის ნებისმიერ შრომას, არამედ მონაწილეობას მიიღებს ადამიანის სამოღვაწეო პროცესის მართვაში, დაგეგმვაში სტრატეგიებისა და გადაწყვეტილებების მიღებასა და შემუშავების პროცესში.

სოციოლოგიური კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ მსოფლიოში ერთ-ერთ უმსხვილეს სააგენტოში დანერგილმა მაღალმა ტექნოლოგიურმა სისტემამ ჟურნალისტების სამუშაო დროის 20% გამოათავისუფლა, რაც მათ პროფესიონალური დონის შემდგომ სრულყოფისა და გაღრმავების საშუალებას აძლევს. თანამედროვე ტექნოლოგიები წარმატებით გამოიყენება, აგრეთვე, საგამომძიებლო ჟურნალისტიკის სფეროში დადგენილი ფაქტების გადასამოწმებლად და შესაძლებელ დეზინფორმაციასთან საბრძოლველად. თუმცა, საგულისხმოა ის ზიანიც, რომელიც ხელოვნურ ინტელექტს შეუძლია ჟურნალისტიკის დარგს და მთლიანად მედიას მიაყენოს.

ვაშინგტონის უნივერსიტეტის პროგრამისტებმა ხელოვნური ინტელექტის ალგორითმი შექმნეს, რომლითაც ვიდეოების მანიპულირება შეიძლებოდა. მათ მოახერხეს ამერიკის ყოფილი პრეზიდენტის ობამას ვიდეოს ისე დამუშავება, რომ მას ნებისმიერ რამეს ათქმევინებდნენ, რაც მოესურვებოდა თანაც ისე, რომ სიყალბეს ვერვინ შეამჩნევდა.

შესაძლებელია ხელოვნური ინტელექტის ომებშიც გამოიყენება, რამაც შესაძლებელია კატასტროფული შედეგები გამოიღოს. არაა გამორიცხული, რომ ადამიანებმა შეიარაღებული რობოტების კონტროლი ვერ შეძლონ და მათ დამოუკიდებელი გადაწყვეტილების მიღება დაიწყონ.

ვარაუდობენ, რომ ინტელექტის, ადამიანის გონებრივი შესაძლებლობების 50%-ს არც ისე დიდი ხნის შემდეგ ხელოვნური ინტელექტი შეცვლის. დაახლოებით საუკუნის შემდეგ კი ყველა შესაძლო სამუშაო პოზიციას მოაზროვნე მანქანები დაიკავენ.

მსოფლიოს ექს-ჩემპიონმა ჭადრაკში გარი კასპაროვმა ჯერ კიდევ რამდენიმე წლის წინ, რობოტთა გამართულ მატჩში დამარცხდა. ნუ შეგეშინდებათ გონებრივი მანქანების, იმუშავეთ მათთან ერთად, აღნიშნა კასპაროვმა. იგი დარწმუნებულია, რომ დროთა განმავლობაში მსგავსი შემთხვევები უფრო მეტ სფეროს მოიცავს. მისი აზრით, გონიერულად უნდა გამოვიყენოთ ახალი აღმოჩენები და ტექნოლოგიები მოსალოდნელი სირთულეებისა და გაურკვევლობების დასაძლევად.

ბილ გეითსი და სტივენ ჰოკინგი გვაფრთხილებენ, რომ მომავალში რობოტებს აქვთ პოტენციალი ჩვენზე უფრო გონიერი გახდნენ და, რადგანაც მო-

სალოდნელია ახალი, თვისობრივად განსხვავებული პროფესიების გაჩენა, შესაბამისად, ჩვენი პროფესიებიც უსარგებლო გახდება.

ერთი რამ უდავოა – ტექნიკური დარგის წარმომადგენლები და გამომგონებლები აუცილებლად უნდა დაფიქრდნენ იმ მრავალ პოტენციურ რისკზე, რომელიც მათ მიერ შექმნილ ტექნოლოგიებს ახლავს თან. თუ საბოლოო მიზანი – ადამიანის გონების მოდელის შექმნაა, მაშინ, უწინარეს ყოვლისა, ზუსტად უნდა ვიცოდეთ, როგორ სწავლობს, ფუნქციონირებს და იღებს გადაწყვეტილებებს ადამიანის გონება.

გარესამყაროს აღქმისათვის რობოტს სჭირდება ათასი ჯურის სენსორები (მხედველობითი, სმენის, ყნოსვის და ა. შ.) სენსორთა სიმრავლის გამო ადამიანის გონება სავარაუდოდ ძნელად თუ გაართმევს თავს ინფორმაციას სიმრავლეს და გადაწყვეტილების მიღებისას შესაძლებელია ინფორმაციითა ქსელში გაეხვეს.

თუ ვერ მოვახერხებთ და ტექნოლოგიური პროცესის მართვის სადავეებს ვერ შევინარჩუნებთ ამ შემთხვევაში ხელოვნური სიცოცხლე აუცილებლად განდევნის ბიოლოგიურ სიცოცხლეს და, საბოლოო ჯამში, ადამიანებზე ზეგავლენის თვალსაზრისით მივიღებთ გაუცხოებულ და გაუხუმებულ ადამიანს.

ადამიანისა და მანქანის ურთიერთობის პერსპექტივისაგან გამომდინარე, საგულისხმოა ნ. ბერდიაევის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ **ადამიანი თავისი განსაცვიფრებელი გამოგონების – მანქანის ტყვედ და მონად იქცა. ჩვენი ეპოქა, ბერდიაევის აზრით, უწინარეს ყოვლისა, ტექნიკის ნიშნითაა აღზეჭდილი, ის შეიძლება ტექნიკის ეპოქად იწოდებოდეს... ადამიანს სწამს ტექნიკის სასწაული, როცა არცერთი სხვა სასწაული აღარ სწამს. დეჰუმანიზაცია კი, უწინარეს ყოვლისა, არის ადამიანური ცხოვრების მექანიზაცია და ტექნიზაცია, ადამიანის დაქვემდებარება მანქანისადმი და მისი გადაქცევა მანქანად. მანქანური ძალაუფლება შლის ადამიანის მთლიან სახეს.² ასეთ ვითარებაში ადამიანი სრულიად დაკარგავს მთლიანობას, თვითმყოფადობას, რასაც, საბოლოო ჯამში, საზოგადოების შინაგანი გათიშულობისკენ მივყავართ.**

ტექნიკური ცივილიზაციით გამოწვეულ გლობალურ პრობლემათა შორის, განსაკუთრებულია ადამიანის, როგორც ბიოსოციალური არსების პიროვნებად შენარჩუნების პრობლემა. ვინაიდან, თანამედროვე ადამიანს უჭირს გააკონტროლოს ბუნებრივი და მის მიერვე შექმნილი ტექნიკური გარემო, რაც, თავისთავად, ანთროპოლოგიური კრიზისის საფუძველი ხდება.

ტექნიკური პროგრესის შედეგად, სამყაროს გარდაქმნის პროცესში წარმოიშვა მოულოდნელი, ხშირად შემთხვევითი სოციალური ფაქტორები; იქმნებიან ახალი სტრუქტურები და სისტემები, რომ-

2 ნ. ბერდიაევი, ადამიანის ბედი სამყაროში. თბ., 2007, გვ. 180.

ლებიც ნოყიერ ნიადაგს ქმნიან ადამიანის ცნობიერებისა და ფსიქიკის სამანიპულაციოდ და სერიოზულ საფრთხესა და სირთულეს უქმნიან ადამიანის ბიოენერგეტიკულ საფუძველს, მის იდენტობას, პიროვნების სოციალიზაციის პროცესს. ეს ვითარება ერთ-ერთი განმაპირობებელი ფაქტორია უსახო, უპიროვნო სოციალური ჩამოყალიბების პროცესში, რაც, თავისთავად, დამაბრკოლებელი ფაქტორია ადამიანის ყოფიერების, არსების გააზრებისა და გაცნობიერების გზაზე.

ტექნიკური ცივილიზაციით განპირობებული ადამიანთა შინაგანი განცალკევება, გათიშვა, განმარტოება, კიდევ ერთი გარემოებითაა განპირობებული – ესაა პიროვნების ნიველირებისა და სტანდარტიზაციის ტენდენცია.

ერთ-ერთი პირველი, ვინც ამ საკითხებზე გაამახვილა ყურადღება და მოგვცა, ზოგადად, „მასობრივი კულტურის“ დეტალური ანალიზი, ესპანელი ფილოსოფოსი ორტეგა ი გასეტი გახლდათ.

სტატიაში („მასები“, 1926 წ.) ნიგში („მასების აჯანყება“ 1930 წ.) მან მოგვცა უპიროვნო ინდივიდისა და კოლექტივის, ბრბოს ფენომენის ანალიზი. ცნობილია მისი ფრაზა – „გმირი გაქრა, დარჩა გუნდი“.

მისი აზრით, ანალოგიურ მოვლენებს ადრეც ჰქონდა ადგილი ისტორიაში, თუმცა XX საუკუნეში მან სხვა შინაარსი შეიძინა და პრინციპულად განსხვავებული ხასიათის.³

აღნიშნულ ფენომენს ჰაიდეგერი „მანის“ ცნებით აღნიშნავს და მის დამახასიათებელ ნიშნად ლაყობასა და ორაზროვნებას მიიჩნევს, პროფესორ ნ. კვარაცხელიას აზრით, „მან“ არის არანამდვილი, ყალბი არსებობა, უპიროვნო, „არავინ“, სადაც ნებისმიერი ინდივიდი არის ეგზემპლარი, ყველა დანარჩენი შენაცვლებადი, საკუთარი იერსახის არმქონე.⁴

უპიროვნება კი საზრისსა და საფუძველს აცლის ადამიანის ყოფიერებას და მის გაღმერთებულ სამყაროს, „ღმერთის სიკვდილისა“ და ნიჰილიზმის შემზარავი და თავზარდამცემი ფაქტის წინაშე აყენებს მას. სწორედ, ასეთ უზამსო და უპიროვნო სოციალურ უნოდებს ჰაიდეგერი „მანს“, გასეტი ამბობებულ მასებს სარტრი კი ჯოჯოხეთს.⁵

სწორედ, ასეთ პირობებში ყალიბდება ტრივიალურ ყოველდღიურობაზე დაქვემდებარებული სტერეოტიპის ადამიანი, რომელიც გულგრილად უდგება და თავს არიდებს საკუთარ ადამიანური ყოფიერების ფუნდამენტურ კითხვებს. ადამიანი კარგავს ინდივიდუალობას, მომავლის პერსპექტივებს, მას უჩნდება დაუქმყოფილებლობის გრძნობა, იძულებულია ატაროს ნილაბი და ცვალოს იგი სიტუაციის მიხედვით.

3 Ортега и Гасети Востание масс. Введение философии. 1989. N3, стр. 123.

4 ნ. კვარაცხელია, ფილოსოფიური განაზრებანი, თბ., 2017, გვ. 54-55.

5 ნ. კვარაცხელია, ფილოსოფიური განაზრებანი, თბ., 2017, გვ. 113.

ამ ვითარებაში იკარგება ყოველგვარი პიროვნული გამორჩეულობა, ორიგინალობა, ადამიანები თითქმის მხოლოდ ტექნიკური ფუნქციების მატარებელი და სტანდარტული ტიპის არსებად გადაიქცნენ, რის გამოც ისინი ერთმანეთის მიმართ ნაკლებად მიმზიდველნი და სტანდარტული ტიპის არსებად გადაიქცნენ. ყოველივე ეს კი, ადამიანებს შორის გათიშულობის მიზეზი ხდებოდა.

ხანგრძლივი, ნამდვილი ურთიერთობების ნაცვლად ყალიბდება პრაგმატული მოთხოვნილებებიდან გამომდინარე, შედარებით სწრაფი კონტაქტები, დროებითი კავშირები, რომლებიც ძალიან მალე ქრება.

ტექნიკური ცივილიზაციის პირობებში არაა საკმარისი რაციონალურად გავანანილოთ და განვალაგოთ – ადამიანები და მანქანა-დანადგარები, ჩარხები და ა. შ., არამედ აუცილებელი და არსებითია იმ ადამიანური ურთიერთობების გათვალისწინება, რომლებიც მყარდება მაღალი ავტომატიზებული შრომის პროცესში. მანქანა მომაკვდინებლად არ უნდა მოქმედებდეს ადამიანის სულზე, არ უნდა კლავდეს მის ემოციურ ცხოვრებას, არ უნდა ხრწნიდეს ადამიანური გრძნობებს.

თუმცა საყოველთაოდ ცნობილია ის გარემოება, რომ ავტომატიზებულ შრომის პირობებში ადამიანი ჩართულია მრავალმხრივ ტექნოლოგიურ პროცესში, რაც მისგან მოითხოვს ფსიქიკის მაქსიმალურ დაძაბვას, რის შედეგადაც ბუნებრივად წარმოიშვება ქრონიკული (მუდმივი დატვირთვის შედეგად) და ემოციური სტრესები, ხდება ჯანმრთელობის მკვეთრი გაუარესება, ჩნდება სხვადასხვა ტიპის ფსიქოზისა და ნევროზის ნიშნები, ირღვევა ქცევითი სფერო, შესაძლებელია განვითარდეს ფსიქოგენური ამნეზია – ყველაფერი ეს კი მკვეთრად აქვეითებს ადამიანის ინტელექტუალურ პროდუქტიულობას. ასეთ დროს დაძაბულობის მოხსნის მიზნით, ადამიანები ხშირად მიმართავენ ფსიქოაქტიური ნივთიერების მიღებას (დეპრესანტები, ჰალუცინომენები), რაც, საბოლოო ჯამში, მათი დეგრადაციისა და გარდაცვალების მიზეზიც კი ხდება.

ბუნებრივია, ტექნიკური პროგრესით გამოწვეულ არსებით ცვლილებებს ადამიანები დიდი სიმშვიდით ვერ ხედებიან. პირიქით, იგი მათში ძალიან ხშირად მოულოდნელობის ეფექტს, ექსტრემალური სიტუაციების განცდასა და ფსიქოლოგიურ-ემოციურ სტრესებსაც კი იწვევს.

ასეთ ვითარებაზე დიდი ხნის წინათ მიაწინებდა ნ. ბერდიაევი, რომ თანდათან ილუპება შინაგანი ადამიანი და იცვლება იგი გარეგანი, ავტომატური ადამიანით... ცივილიზაციამ განავითარა უზარმაზარი ტექნიკური ძალები, რომლებიც ბატონობენ თვით ადამიანზე, აქცევენ მათ მონებად, კლავენ მის სულს.

ტექნიკისა და მეცნიერების განვითარების ადრეულ საფეხურზე ნაკლებად დაძაბული და უსაფრთხო ტექნიკური გარემოს პირობებში ადამიანებს

უფრო ნათელი წარმოდგენა ჰქონდათ ტექნიკის შემდგომი განვითარების პერსპექტივებსა და მომავალზე, დღეს გლობალიზაციისა და ტექნიკის მზარდი განვითარების პირობებში სულ უფრო წარმოიქმნებოდა ნაკლებად პროგნოზირებადი მოვლენები. არ ვიცით რა იქნება ხვალ, რას გვიმზადებს ბედი, შესაბამისად, იკარგება სიმშვიდე და ადამიანს ეუფლება შიში მომავლის წინაშე.

არსებობს გარკვეული ზღვარი გარემოს იმ ცვლილებებისა (შესაძლებელია მისი განსაზღვრა), რომლებთან ადამიანის ორგანიზმს შეგუება შეუძლია. ამ საზღვრების წინასწარ დაუდგენლად, ამ ცვლილებების შეუფერხებელი ზრდით, ჩვენ შეიძლება ადამიანთა დიდ მასებზე, ისეთი ზემოქმედება მოვახდინოთ, რომლებსაც ისინი, უბრალოდ ვერ აიტანენ.

„ჩვენ ძალიან ვრისკავთ, როდესაც ადამიანებს ვაყენებთ ისეთ უჩვეულო მდგომარეობაში, რასაც მე მომავლის შოკს ვუწოდებ“ – აღნიშნავს ე. ტოფლერი.⁶

აღსანიშნავია ის გარემოებებიც, რომ ტექნიკურ მეცნიერებათა შესაძლებლობების მიმართ გადაჭარბებული ოპტიმიზმი იწვევს ადამიანის მოღვაწეობის თითქმის ყველა სფეროში ტექნიკური აზროვნების წესის უნივერსალიზაციის ტენდენციის დამკვიდრებას. ამ სახიფათო ტენდენციამ ადამიანისა და ადამიანური ურთიერთობების კვლევის სფეროშიც კი შეაღწია. თუმცა, ადამიანის საქციელი არ დიფერენციალურად ტექნიკურ-მიზეზობრივი ტიპის საქციელზე, ამიტომაც ტექნიკურ-მეცნიერული წესით რომ ვიაზრებთ ადამიანს ანუ „სციენტისტურ ანთროპოლოგიას“ რომ ვენდობით და ვუჯერებთ, მხედველობიდან გავუშვებთ ადამიანის პრინციპულ თავისებურებას – მის თავისუფლებას.⁷

გარკვეული საზოგადოებრივი ურთიერთობები, ხშირ შემთხვევაში, ადამიანის თავისუფლების წინააღმდეგაა მიმართული და ამასიწვევს ადამიანის ბუნებას. ასეთ პროცესს გაუცხოებას უწოდებენ, შრომის პროცესში ადამიანი გაასაგნებს თავის სამუშაო ძალებს, თავის თავს, ახლა მისი შრომა შექმნილი პროდუქციის სახით გვევლინება. ასეთ ვითარებას გასაგნებას უწოდებენ, გაუცხოება ისეთი გასაგნებაა, სადაც ადამიანი, მის მიერ შექმნილი პროდუქციის სახით თავის თავსვე უპირისპირდება. ადამიანის არსებობა მის არსს აღარ შეესაბამება, მასვე დაუპირისპირდა მისივე შექმნილი სამყარო.

ადამიანის გაუცხოება მისი გადაგვარების რეალურ საფრთხეს ქმნის, ადამიანში მატულობს მომხმარებლური ტენდენციები, მიმდინარეობს პრაგმატული ფსიქიკის ჩამოყალიბების განუწყვეტელი პროცესი, კომფორტისაკენ სწრაფვა, რაც შეიძლება ნაკლები ენერგიის ხარჯვის გზით. გადაგვარება ემუქრება

ადამიანს, როგორც შემოქმედ, აქტიურ არსებას. თანდათანობით უკანა პლანზე იწვევს ადამიანური უსაფრთხოებები. ადამიანი ნაკლებადაა დამოკიდებული მეორე ადამიანისაგან, ცალკეული ინდივიდებისაგან. მასობრივი წარმოების საგანთა მსგავსად სტანდარტული ხდება ადამიანის ყოფა, შრომა, დასვენება, გართობა, სხვა ადამიანებთან დამოკიდებულებები, შესაბამისად, მიმდინარეობს მასობრივი საზოგადოებისა და კულტურის ჩამოყალიბების პროცესი. ადგილი აქვს სტანდარტიზებული ნორმით პიროვნების უნიკალობის (დეპერსონალიზაცია) ჩაკვლას.

შესაბამისად ყალიბდება ტრივიალურ ყოველდღიურობაზე დაქვემდებარებული, სტერეოტიპის ადამიანი, რომელიც გულგრილად უდგება და თავს არიდებს საკუთრივ ადამიანური ყოფიერების ფუნდამენტალურ კითხვებს.

ასეთ ვითარებაში, ადამიანის ასეთი გაუცხოების პირობებში, განსაკუთრებით ზიანდება ადამიანის, როგორც საზოგადოებრივი არსებობის, ბუნება.

ტექნიკური აღმოჩენებით, სიახლეებით გართული ადამიანების მზერა, უფრო გარე სამყაროზე მიმართული, შესაბამისად, ადამიანს ყურადღების გარეშე რჩება თავისი თავი, შეზღუდულია მისი თვითშემეცნების პროცესი, იგი სრულიად ვერ ახერხებს შინაგანი ძალების რულ გაშლას და რეალიზაციას. ამდენადვე, შეზღუდულია მისი თავისუფლება. თანდათან ფერხდება ადამიანის მიერ ჰუმანიზებული, კულტურული სამყაროს შექმნის პროცესიც. ჩვენ ვცხოვრობთ კულტურის დაცემის პირობებში და ეს სიტუაცია ომს არ შეუქმნის, არამედ ომი თვითონაა მისი გამოვლენა – აღნიშნავს ალბერტ შვაიცერი.

ისმის კითხვა შესაძლებელია დღეს ტექნიკური ცივილიზაციის, ახალ ტექნოლოგიურ მიღწევათა შედეგების სრული კონტროლი, რეგულირება, მისგან მომდინარე საფრთხეების გამოვლენა და დაძლევა (სხვათაშორის, კორონა ვირუსიც გაუკონტროლებელი ტექნიკური ცივილიზაციის შედეგია, მიუხედავად მისი ბუნებრივი თუ ხელოვნური გზით წარმოშობისა. თუმცა მის წარმოშობას სხვა ფაქტორებიც განაპირობებენ).

როგორი იქნება მომავალი, შესაძლებელი პროგრესი – იქნება იგი უფრო მიზანშეწონილი, ორგანიზებული, გააზრებული, ზნეობრივ ღირებულებებზე ორიენტირებული, უშუალოდ დამოკიდებულია ადამიანის კულტურის დონისაგან, მაგრამ აქ ერთ თავისებურებასთან გვაქვს საქმე – კულტურაც, ღირებულებები, ზნეობრივი პრინციპები ტექნიკური ცივილიზაციის გავლენას განიცდის და რაც დრო გადის ეს გავლენა უფრო ფართო და სახიფათო ხდება.

საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ კულტურის განვითარება შეუძლებელია ცივილიზაციის გარკვეული დონის გარეშე, ხოლო კულტურული დეგრადაცია პრინციპულ საფრთხეს ქმნის ცივილიზაციისათვის – იქმნებიან უკულტურო ცივილიზაციის ნიმუშები.

ამდენად, ცხადია, რომ ერთის მხრივ კულტურულ

6 ე. ტოფლერი, მომავლის შოკი, მოსკოვი, 2002 (რუსულ ენაზე). გვ. 352.

7 ზ. კაკაბაძე, ხელოვნება, ცხოვრება, ფილოსოფია, თბ., 1979. გვ. 201.

ლი პროგრესი ცივილიზაციის პროგრესის ბაზარზე ხორციელდება, მეორე მხრივ, ისიც ცხადია, რომ ცივილიზაცია საფრთხეში ვარდება, როცა ქრება ერთიანობისა და ურთიერთგაგების, სიყვარულისა და ურთიერთანგარიშგანევის, ურთიერთპატივისცემის კულტურული პათოსი და მის ადგილს ეგოისტური ურთიერთდაპირისპირებისა და აგრესიის „უკულტურო“ განწყობილება იკავებს.⁸

ცხადია, ისიც რომ, როცა საზოგადოებაში ქაზობის ცივილიზაციის მიმართულებით მოღვაწეობა, მაშინ კულტურული დეგრადაცია გარდაუვალი ხდება. მხედველობაში აქვთ მხოლოდ ის, რაც ბიოლოგიურ არსებობას სჭირდება და ავინყდებათ ის, რაც ამის იქით, ზევით აუცილებელია ადამიანისათვის – ბიოლოგიური ორგანიზმის სახით არსებობის „სტრანსცენდირება“ და სხვა ადამიანებთან, საზოგადოებასთან, კაცობრიობასთან შინაგანი, სულიერი-იდუიური ერთიანობა და გაერთიანება.⁹

ბუნებრივია, ისმის კითხვა – ტექნიკური ცივილიზაციის პირობებში რა დონეს შეიძლება მიაღწიოს ადამიანისა და მანქანის ურთიერთდამოკიდებულებამ, რა დონემდეა შესაძლებელი ზოგადად ადამიანის მოღვაწეობის, კერძოდ კი, გონებრივი შრომის ავტომატიზაცია? ხომ არ გადაიქცევა ადამიანი მანქანის დანამატად? საბოლოო ჯამში, ხომ არ მოელება ბოლო ადამიანის შემოქმედებით შრომას. მიუხედავად იმ დიდი საშიშროებისა, რაც შეიძლება მოუტანოს მანქანამ ადამიანს, ადამიანი ვალდებულია თავისი გონივრული მოქმედებით დაძლიოს ეს წინააღმდეგობები. თავისთავად კი, ადამიანის გონებრივი ინტელექტუალური შესაძლებლობები არასდროს გაღარიბდება, რადგან შემოქმედებითი მოღვაწეობა უნდა განვიხილოთ ადამიანის, როგორც აზროვნების ისეთი ნაირსახეობა, რომელიც მუდმივად ქმნის მოქმედების ახალ სისტემებს, ან აღმოაჩენს ადამიანთა გარემომცველ მოვლენათა ჯერ კიდევ უცნობ კანონზომიერებებს.

მომავალი სამყარო არ უნდა იყოს მბრძანებელ რობოტთა სამყარო, არამედ იმ ადამიანთა სამოქმედო ასპარეზი, რომელთა ფუნქცია, უწინარეს ყოვლისა, შემოქმედება, მეცნიერული კვლევა-ძიება და ჭეშმარიტების დადგენაა. ადამიანი ხომა რ არის თავის თავში ჩაკეტილი არსება, მისი მზერა გარე სამყაროზეცაა მიმართული და ყოველთვის ცდილობს მაქსიმალურად მოახერხოს თავისი ძალებისა და უნარების ობიექტივაცია.

XXI საუკუნის სამყარომ კიდევ უფრო მკაცრი ბრძოლა უნდა გამოუცხადოს ადამიანის გონების შეზღუდულობას. მან არ უნდა მისცეს ადამიანს თვითდამშვიდების უფლება, დაელოდონ როდის გამოჩნდებიან ხელოვნური ინტელექტით აღჭურვილი რობოტები.

8 ზ. კაკაბაძე. ხელოვნება, ფილოსოფია, ცხოვრება. თბ., 1979, გვ. 191.

9 ზ. კაკაბაძე. ხელოვნება, ფილოსოფია, ცხოვრება. თბ., 1979, გვ. 19.

დღევანდელი დროის ამოცანაა – რაც შეიძლება სწორი მიმართულება მიეცეს ადამიანისა და მანქანის ურთიერთობას. მკაცრად უნდა განვასხვავოთ ერთმანეთისაგან შესაძლებელი და რეალური მიზანი. მართალია, **თანამედროვე ტექნიკური ცივილიზაციის პირობებში ადამიანი თითქმის ყოველთვის აღწევს ნებისმიერ მიზანს, თუკი მოისურვებს, თუმცა, შესაძლოა, მოგვიანებით მიხვდეს იმას, რომ საფასური, რომლის გადახდაც მას ამისთვის მოუწევს ამ მიზნის მიღწევებს აბსურდულს ხდის.** რასაკვირველია, შესაძლებელია, რომ უახლესმა ტექნოლოგიურმა სისტემებმა გადალახონ გარკვეული სირთულის ზღვარი და გამოავლინონ ერთგვარი „ინდივიდუალობის“ ნიშნები. ამიტომაც ჩვენ ყოველთვის მზად უნდა ვიყოთ მოულოდნელობების, საზრუნავისა და სიფრთხილეებისათვის, რომელიც დღეს ნაკლებადაა წარმოსადგენი, თუმცა ხვალ შეიძლება რეალობად იქცეს. **თანამედროვე ტექნიკური ცივილიზაციის პირობებში, აუცილებელია ერთი მეორისაგან პრინციპულად უნდა გაავიჯნოთ და გავითვალისწინოთ ორი რამ: ტექნიკური თავლსაზრისით რისი გაკეთებაა შესაძლებელი და რამდენადაა გონივრული და მიზანშეწონილი მისი დამზადება. ამ მნიშვნელოვანი პრობლემის რაციონალურად გადაჭრაზე დიდადაა დამოკიდებული კაცობრიობის ბედი, მისი მომავალი. ყოველი შექმნილი, ან შესაძლებელი ტექნიკური სიახლე, ადამიანის გონიერებისა და მისი საზრიანობის მაჩვენებელი უნდა იყოს.**

ბოძში, როგორც ასეთში როგორც ფიზიკურ მოწყობილობაში, რომელშიც უზარმაზარი ენერგია აკუმულირებული თავისთავად არც დადებითი და არც უარყოფითი ღირებულება არ იგულისხმება, თუმცა მისი გამოყენება შესაძლებელია, როგორც კეთილის, ასევე, ბოროტი საქმისათვის.¹⁰

სწორედ ამიტომაც საჭირო და აუცილებელი ტექნიკური სიახლეების გონივრული მართვა. შესაძლებელიც რომ იყოს სუპერმოაზროვნე მანქანების შექმნა, იგი ვერავითარ სიკეთეს ვერ მოუტანს კაცობრიობას მანქანა ყოველთვის იმ საქმეს უნდა მოემსახუროს, რა მიზნისათვისაცაა იგი შექმნილი.

მაღალი კულტურის ფონზე შექმნილი ცივილიზაცია უნდა შთააგონებდეს ადამიანს, რომ იგი არის არა მხოლოდ მომხმარებელი არსება, რომელმაც განუწყვეტლივ უნდა აწარმოოს დამაკმაყოფილებელ ნივთ-ინდუსტრია, არამედ სულიერ-გონითი, ემოციურ-ინტელექტუალური არსება.

ჩვენი მიზანი ადამიანის, მისი შესაძლებლობების სრულყოფა უნდა იყოს და არა ხელოვნური ინტელექტის შეუზღუდავი განვითარება. ყოველი კიბერნეტიკული სისტემა მიმართული უნდა იყოს ადამიანური ინტელექტის გასაძლიერებლად და არა მის ჩასანაცვლებლად. წინააღმდეგ შემთხვევაში მივიღებთ – ძლიერ მანქანას და სუსტ ადამიანს.

ადამიანის ყოფიერების, არსებობის განსაკუთ-

10 ნ. ჭავჭავაძე. კულტურა და ღირებულება. თბ., 1984, გვ. 33 (რუსული ეგზემპ.).

რებული წესი, უპირველეს ყოვლისა, იმაში უნდა გამოიხატებოდეს, რომ იგი თვითონ უნდა ირჩევდეს ტექნიკური პროგრესის შესაძლებლობებიდან ყველაზე არსებით, გონივრულ აღმოჩენებსა და მიღწევებს, რომლებიც შეესაბამებიან და მიაწოდებენ ადამიანის გონითი მოღვაწეობის ხასიათსა და მნიშვნელობაზე. წინააღმდეგ შემთხვევაში ადამიანი გახდება მსხვერპლი ტექნიკური პროგრესის მანიველირებელი ზეგავლენის.

ადამიანის ფსიქიკის ნიშნების ხელოვნური ტვინის შექმნის შესაძლებლობების შესახებ კამათმა არაერთხელ ჩაითრია დისკუსიაში მეცნიერების სხვადასხვა დარგის წარმომადგენლები.

აქტუალურია კითხვა – შესაძლებელია თუ არა ცოცხალი ტვინის იდენტური ელექტრონული ტვინის შექმნა? – ალბათ, კი. მაგრამ იმედია კაცობრიობა იფიქრებს მისი შექმნის მიზანშეწონილობაზე. პოლონელი მწერალი სტანისლავ ლემს¹¹ მიაჩნია, რომ შესაძლებელია როდისმე ადამიანმა შეძლოს ცოცხალი ტვინის მსგავსი ელექტრონული ტვინის აგება, მაგრამ მისი შექმნა არ იქნება გამართლებული.

მეშინია იმ დღის – აღნიშნავდა ა. აინშტაინი – როდესაც ტექნიკა ადამიანურ ურთიერთობებს გადაწონის. ცხადია, ტექნიკური ცივილიზაციის შედეგებით სამყაროს ვერ მართავ, სამყაროს მართვა ადამიანთა გონებრივი შესაძლებლობითაა შესაძლებელი.

ტექნიკური ცივილიზაციის პირობებში, მხოლოდ ისეთ ცვლილებებს, გარდაქმნებს აქვთ არსებობის უფლება და მხოლოდ ისეთ პროგრესს უნდა შეუწყოს ხელი, ისეთი პროგრესი უნდა წახალისდეს, რომელიც შეესაბამება და შეესატყვისება ადამიანის ინტერესებს და მოიაზრება ადამიანთა ადაპტაციის უნარის ფარგლებში, ამიტომაცაა, რომ დღეს მეტად აქტუალურია პრაქტიკული გონების პრიმატის ანუ

ზნეობის მიზნებისადმი მეცნიერული კვლევების დაქვემდებარების პრობლემა. ეს პრობლემა ერთიანად მნიშვნელოვანი და საყურადღებოა, როგორც ჰუმანიტარული დარგის მეცნიერთათვის, ისე ტექნიკურ-საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა სფეროს წარმომადგენელთა შორის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბერდიაევი ნიკოლოზ. ადამიანის ბედი თანამედროვე სამყაროში, თბილისი, 2007;
2. ფრანგიშვილი არჩილ, ნამიჩიშვილი ოლეგ. საუბრები ფილოსოფიის შესახებ, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, 2009;
3. ბუაჩიძე თამაზ. თანამედროვე დასავლური ფილოსოფიის სათავეებთან. თბილისი, 2013;
4. კალანდია ი., კუტუბიძე კ. ცივილიზაცია, კულტურა, პროგრესი, თბილისი, 1999;
5. ბრეგაძე ა. ადამიანი, ფილოსოფია, კულტურა, თბილისი, 2008;
6. კუტუბიძე იაშა (კოკა). ფილოსოფიური გააზრებანი, თბილისი, 2017;
7. კვარაცხელია ნ. ფილოსოფიური გააზრებანი. თბილისი, 2017;
8. ტოფლერი ე. მომავლის შოკი, 2001 (რუსულ ენაზე);
9. იასპერსი კ. კულტურა და ღირებულება, თბილისი, 1984 (რუსულ ენაზე);
10. ჭავჭავაძე ნ. კულტურა და ღირებულება. თბილისი, 1984 (რუსულ ენაზე);
11. კაკაბაძე ზ. ხელოვნება, ცხოვრება, ფილოსოფია. თბილისი, 1979;
12. ჯეიმს ალენი. როგორ აზროვნებს ადამიანი. თბილისი, 2014;
13. ქეცბაია კახა. მაქს ვერბერი - ცხოვრება და შემოქმედება. თბილისი, 2017;
14. ფსიქოანალიზი და კულტურა. მ., 1995 (რუსულ ენაზე).

11 ს. ლემი. ტექნოლოგიათა ჯამი. მოსკოვი, 1968, გვ. 128 (რუსულ ენაზე).